ork OIKEUSREKISTERIKESKUS
RÄTTSREGISTERCENTRALEN
PL 157, 13101 HÄMEENLINNA

dnro 253/07.01/2020

16.9.2020

Erityisasiantuntija Petteri Jartti

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Viite: HE 110/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta ja Oikeusrekisterikeskuksesta annetun lain muuttamisesta

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Eduskunnan lakivaliokunta on 3.9.2020 pyytänyt Oikeusrekisterikeskukselta asiantuntijalausuntoa viitekohdassa mainitusta asiasta.

1. Hallituksen esitys laiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta

Yleistä

Oikeushallinnon valtakunnallinen tietojärjestelmä on 1.12.2010 alkaen ollut Oikeusrekisterikeskuksen rekisterinpidossa oleva laaja tietojärjestelmäkokonaisuus, joka muodostaa oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010, jäljempänä tietojärjestelmälaki) säädettyyn käyttötarkoitukseen perustuvan rekisterin. Lain voimaantulon jälkeen tulkintaongelmia ja erilaisia väärinymmärryksiä oikeushallinnossa ovat aiheuttaneet muun muassa tietojärjestelmälain soveltaminen tietopyyntöjen käsittelyssä, lain nimikkeen harhaanjohtavuus ja tuomioistuinten oikeus katsoa toistensa ratkaisutietoja ja -asiakirjoja oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi.

Tietojärjestelmälain yksi tarkoituksista on ollut tiedotusvälineiden tiedonsaannin tehostaminen, joka oli aikanaan tarkoitus toteuttaa ns. kyselykäyttöjärjestelmällä tuomioistuinten tiloissa. Nykyisin tietopyyntöjen käsittely tapahtuu pääsääntöisesti sähköisesti hallinnon asiakkaan ja viranomaisen välillä, minkä vuoksi tietojärjestelmälain ajattelu tuomioistuimiin asennettavista kyselykäyttöjärjestelmistä on vanhentunut. Lisäksi on havaittu tietojärjestelmälain kehitystarpeita siltä osin, että tiedotusvälineiden lähettämät tietopyynnöt koskien tuomioistuinten diaaritietoja olisi prosessitehokasta keskittää ja käsitellä Oikeusrekisterikeskuksessa.

Lain nimike ja muu käsitteistö

Lain nimikkeeksi ehdotetaan lakia oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta (jäljempänä tietovarantolaki). Tietovaranto vastaisi 1.1.2019 voimaantulleen julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) käsitteistöä ja vähentäisi väärinkäsityksiä siitä, että kysymyksessä olisi yksittäinen tietojärjestelmä.

Tietovarantolakiin ehdotetaan monien käsitteiden tarkistamista. Muun muassa syyttäjäviranomainen muutettaisiin Syyttäjälaitokseksi, tiedonsaantipyyntö muutettaisiin tietopyynnöksi ja rikollista tekoa ja rangaistusta koskevat henkilötiedot rikostuomioita ja rikkomuksia koskeviksi henkilötiedoiksi. Kaikki edellä mainitut sekä muut ehdotetut käsitteiden tarkistukset ovat tarpeellisia ja ovat yhdenmukaisia ja oikeasuuntaisia voimassa olevan lainsäädännön sekä yleiskielessä käytettyjen käsitteiden kanssa.

Tietojen luovuttaminen

Tietojen luovuttamisesta päättämisestä säädettäisiin edelleen lain 14 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus päättäisi tietojen luovuttamisesta tietovarannosta. Lain 16 §:ssä säädettäisiin tietojen luovuttamisesta yleisen tiedonsaantioikeuden perusteella. Pykälän merkittävintä muutosta ehdotetaan 3 momenttiin, joka mahdollistaisi Oikeusrekisterikeskukselle tuomioistuinten julkisten diaaritietojen luovuttamisen journalistisiin tarkoituksiin sähköisessä muodossa siten, että hakuperusteena voidaan käyttää myös henkilön nimeä tai muuta henkilön tunnistetietoa. Journalistisiin tarkoituksiin tapahtuvan tuomioistuinten julkisten diaaritietojen luovuttamisen keskittäminen Oikeusrekisterikeskukseen tehostaisi tiedotusvälineiden tiedonsaantia ja välillisesti myös yleisön tiedonsaantia, koska diaaritiedot voisi jatkossa pyytää henkilön nimellä tai muulla henkilön tunnistetiedolla yhdestä paikasta sen sijaan, että ne pyydettäisiin jokaisesta tuomioistuimesta erikseen.

Tietovaratolain 18 §:ssä säädettäisiin tietojen poistoajoista. Poistoajoilla olisi vahva kytkös tietojen luovuttamisen aikarajoihin, koska tietovarannosta poistettuja tietoja ei olisi enää mahdollista luovuttaa. Poistoajoiksi ehdotetaan kymmentä vuotta ratkaisun antopäivästä lukien sekä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmän (ratkaisuasiakirjat) että diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisen käsittelyjärjestelmän (diaaritiedot) osalta. Poistoaikojen nostaminen kymmeneen vuoteen parantaisi tiedotusvälineiden ja tutkijoiden mahdollisuuksia saada keskitetysti tietoja Oikeusrekisterikeskuksesta. Kymmenen vuoden poistoajan voidaan katsoa olevan riittävän pitkä toteuttamaan tiedotusvälineiden ja tutkijoiden tarpeita suurimmalta osin, mikä vähentäisi tietopyyntöjen lähettämistä yksittäisiin tuomioistuimiin. Vastaavasti kymmenen vuoden poistoaika olisi tasapainossa henkilötietojen suojaa koskevan lainsäädännön kanssa, joka edellyttää henkilötietojen mahdollisimman lyhyttä säilytysaikaa huomioiden käyttötarkoitus, jota varten henkilötiedot on kerätty.

Oikeus hakea ja käyttää tietoja

Oikeudesta hakea esiin ja käyttää tietovarantoon tallennettuja tietoja säädettäisiin tietovarantolain 12 §:ssä. Uutena sääntelynä pykälään lisättäisiin tuomioistuinten mahdollisuus hakea toisten tuomioistuinten tietovarantoon tallentamia ratkaisutietoja ja -asiakirjoja, jotka olisivat tarpeen oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi. Lisäksi Tuomioistuinvirastolle ja oikeusministeriölle lisättäisiin oikeus hakea ja käyttää raportointi- ja tilastointijärjestelmään tallennettuja tietoja. Tuomioistuinviraston oikeus olisi rajattu

koskemaan tuomioistuinten tietoja, kun taas oikeusministeriön oikeus kattaisi kaikki raportointi- ja tilastointijärjestelmään tallennetut tiedot.

Tietojärjestelmälain muuttamista koskeva aikaisempi työryhmä totesi mietinnössään (OM Mietintöjä ja lausuntoja 3/2018, s. 8 ja 17), että nykyisellään voimassa olevan tietojärjestelmälain 12 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla tuomioistuimet voivat teknisen käyttöyhteyden avulla hakea esiin ja käyttää toisen tuomioistuimen päätöksiä, jos tuomioistuimen on lain mukaan otettava tiedot huomioon vireillä olevan asian ratkaisemisessa oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi. Tästä huolimatta myöhemmin on kuitenkin osoittautunut, ettei lainkohta ole riittävän selvä, minkä vuoksi tietovarantolakiin ehdotettu muutos on kannatettava ja tarpeellinen.

Oikeusministeriö tarvitsee raportointi- ja tilastointijärjestelmän tietoja hallinnonalan viranomaisten toiminnan suunnittelu- ja seurantatehtäviä varten. Tiedonsaantioikeuden lisääminen oikeusministeriölle raportointi- ja tilastointijärjestelmän tietoihin on perusteltu ja kannatettava. Tuomioistuinvirasto aloitti toimintansa 1.1.2020. Sen tehtäviin kuuluu muun muassa tuomioistuinten toiminnan tuloksellisuuden seuranta ja osallistuminen tuomioistuinlaitoksen yleiseen kehittämiseen. Tämän vuoksi oikeus hakea ja käyttää tuomioistuinten tietoja raportointi- ja tilastointijärjestelmästä suunnittelua ja seurantaa varten on perusteltu ja kannatettava.

Yhteenveto

Hallituksen esitys tietovarantolaiksi ja siinä esitetyt muutokset ovat perusteltuja. Muutokset ovat tarpeellisia, koska niillä vähennettäisiin voimassa olevassa laissa havaittuja tulkintaepäselvyyksiä. Lain käsitteistö päivitettäisiin vastaamaan nykysääntelyä ja yleiskieltä. Lisäksi tiedotusvälineiden tietopyyntöjen keskittäminen Oikeusrekisterikeskukseen tehostaisi tiedotusvälineiden tiedonsaantia ja samalla vähentäisi tiedotusvälineiden lähettämien tietopyyntöjen määrää yksittäisiin tuomioistuimiin.

2. Hallituksen esitys laeiksi viranomaistoiminnan julkisuudesta annetun lain (jäljempänä julkisuuslaki) 24 §:n muuttamisesta ja Oikeusrekisterikeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Julkisuuslakiin ehdotettavat muutokset ovat perusteltuja yhdenmukaistamaan lainsäädännössä olevaa käsitteistöä. Valtioneuvoston asetuksella valtion virkamiesasetuksen muuttamisesta (71/2020) Oikeusrekisterikeskuksen päällikkö on 1.3.2020 alkaen kuulunut valtion ylimpään virkamiesjohtoon. Tämän vuoksi Oikeusrekisterikeskuksesta annettuun lakiin (625/2012) ehdotetut muutokset koskien johtajan virkanimikkeen muuttamista ylijohtajaksi ovat perusteltuja.

Petteri Jartti
Erityisasiantuntija